

KÂŞİ

thold tarafından *Uluğbeki ego vremya* içinde neşredilen risâleyi (Petrograd 1918) Edward S. Kennedy İngilizce'ye, V. A. Shishkin Rusça'ya çevirmiştir (bk. *DSB*, VIII, 260). 5. *Nüzhetü'l-ḥadâ'îk fi keyfiyyeti şan'ati'l-âleti'l-müsemâ bi-ṭabaḳi'l-menâṭîk*. Kendi icadı olan iki astronomi aletini tanıttığı eserin ilk şekli Kâşân'da 1416'da, genişletilmiş ikinci şekli 1426'da Semerkant'ta kaleme alınmıştır (a.g.e., VIII, 255, 261; krş. Stern, XXIV [1961], s. 362). Tahran'da *Miftâhu'l-ḥisâb*'ın sonunda taş baskısı yapılmıştır (1306 hş.). 6. *er-Risâletü'l-muḥîṭiyye*. Çemberin çapa oranı, yani π sayısının değerini tesbit için yazılmıştır. Paul Luckey, *Der Lehrbrief über den Kreisumfang von Gamšid b. Mas'ud al-Kâšî* (nşr. A. Siggel, Berlin 1953) başlıklı çalışmada metni incelemiş ve Almanca'ya çevirmiştir; ayrıca Rusça'ya da tercüme edilmiştir (*DSB*, VIII, 261). 7. *Miftâhu'l-ḥisâb (Miftâhu'l-ḥüssâb fi 'ilmi'l-ḥisâb)*. Özellikle tam sayıların kökünü alma ve ondalık kesirlerle ilgili yönünden dolayı önemli bir çalışmadır. Müellifi tarafından bir telhisi de yapılan eser Osmanlı medreselerinde ileri seviyede ders kitabı olarak okutulmuş, dördüncü makalesi Mühendishâne-i Bahrî-i Hümayun hocası İbrâhim Kâmî tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir (*DİA*, XVII, 201, 246, 263-264). Tahran'da taş baskısı yapılan (1306 hş.) ve Ahmed Saîd ed-Demürdâş ve Muhammed el-Hifnî eş-Şeyh ile (Kahire 1967) Nâdir en-Nablusî (Dimaşk 1397/1977) tarafından neşredilen eser Rusça'ya da tercüme edilmiştir (*DSB*, VIII, 261; *EP*, IV, 703). 8. *Risâletü'l-veter ve'l-ceyb*. Kiriş ve sinüs kavramları üzerine, özellikle sin 1°'nin değerini bulma konusunda Kâşî'nin orijinal buluşlarını ihtiva eder. Eserin en önemli şerhi Kadızâde-i Rûmî'ninki olup (Tahran 1299) Rusça'ya çevrilmiştir (*DSB*, VIII, 262). Kâşî'nin diğer eserleri de şunlardır: *Vücûhü 'ameli'd-ḍarb fi't-taht ve't-türâb, Netâ'icü'l-ḥakâ'îk, Miftâhu'l-esbâb fi 'ilmi'z-Zîc, Risâle der saḫl-ı usturlâb, Risâle fi mârifeti semti'l-kible min dâ'ireti Hindiyye* (eserleriyle ilgili geniş bilgi için bk. *DSB*, VIII, 260-262; Kurbânî, s. 372-387).

BİBLİYOGRAFYA :

Sâlih Zeki, *Âsâr-ı Bâkiye*, İstanbul 1329/1911, I, 183-186; Storey, *Persian Literature*, II, 72-73; Brockelmann, *GAL*, II, 273; *Suppl.*, II, 295; Münzevi, *Fihrist*, I, 152, 204, 229, 301, 303, 342, 370; A. P. Youschkevitch - B. A. Rosenfeld, "al-Kâshî (or al-Kâshânî), Ghiyâth al-din Jamshid Mas'ud", *DSB*, VIII, 255-262; Aydın Sayılı, *Uluğ Bey ve Semerkanddaki İlim Faaliyeti*

Hakkında Gıyâsüddin-i Kâşî'nin Mektubu, Ankara 1985, tür.yer.; E. S. Kennedy, "Spherical Astronomy in Kâshî's Khâqâni Zij", *Zeitschrift für Geschichte der Arabisch-Islamischen Wissenschaften*, Frankfurt 1985, II, 1-46; a.m.f., "A Letter of Jamshid al-Kâshî to His Father", *Orientalia*, XXIX, Roma 1960, s. 191-213; Ebû'l-Kâsım Kurbânî, *Zindeginâme-i Riyâzîdânân-ı Devre-i İslâmî*, Tahran 1365 hş., s. 365-388; S. M. Stern, "[Reviews:] E. S. Kennedy (tr.): The Planetary Equatorium of Jamshid Ghiyâth al-Din al-Kâshî ...", *BSOAS*, XXIV (1961), s. 362; D. J. de Solla Price, "[Book Reviews:] Jamshid Ghiyâth al-Din al-Kâshî ...", *ISIS*, LIV/175 (1963), s. 153-154; Q. Mushtaq, "Muslim Legacy in Number Theory", *Journal of Central Asia*, XII/2, Islamabad 1989, s. 73-82; J. Vernet, "al-Kâshî", *EP* (İng.), IV, 702-703.

SADETTİN ÖKTEN

KÂŞİFÎ, Hüseyin Vâiz

(bk. HÜSEYİN VÂİZ-i KÂŞİFÎ).

KÂŞİFLİK

Memlûk ve Osmanlı dönemlerinde Mısır'ın yerli beyleri, bunların idarî bölgeleri.

Mısır'da Bahrî Memlûkleri döneminde adına rastlanan ve zaman içerisinde terim olarak anlamı değişen kâşiflik Burcî Memlûkleri'nde bir bölgenin idarî, malî ve askerî işlerine bakmakla görevli yöneticinin unvanı (kâşif) ve tasarruf ettiği bölgenin ismi olmuştur. Memlûk Sultanlığı'nın taşra teşkilâtında önceleri Mısır'ın bütün vilâyetlerini, topraklarını içine alan üç kâşiflik vardı. Bunların birincisi Cize vilâyetinden Yukarı Mısır'daki Cendel'e kadar uzanan Vechülküblî, ikincisi Aşağı Mısır'ın vilâyetlerini kapsayan Vechülbahrî, üçüncüsü de Cize vilâyeti idi. Her biri bir kâşifin tasarrufunda olan bu bölgeler bazan "mukaddem" denilen görevlilere, bazan da tablhâne emîrlarına tevcih edilirdi. Sultan Berkuk zamanında devlet teşkilâtında bazı değişiklikler yapılırken 798'de (1396) Vechülküblî ve Vechülbahrî nâiblikleri teşkil edilmiş, Vechülküblî kâşifliği yalnız Feyyûm ve Behnesâ vilâyetlerini, Vechülbahrî kâşifliği Vechülbahrî nâibliğinin merkezi olan Buhayre dışındaki bölgeleri içine almış, Cize kâşifliği ise eskisi gibi kalmıştır. Garsüddin Halîl, kendi zamanında Vechülküblî'de Feyyûm ve Behnesâ, Yakın Saîd (Cize) ve Yukarı Saîd olmak üzere üç, Vechülbahrî'de ise Şarkıye ve Garbiye olarak iki kâşiflik bulunduğunu, bu kâşifliklerin idarî ve iktisadî önemine ve büyüklüğüne göre ya tablhâne veya aşerât emîr-

lerine tevcih edildiğini söylemektedir (Halîl b. Şâhin, s. 130). Bazı kaynaklarda Vechülbahrî ve Vechülküblî kâşiflerine kendi bölgelerinde yedi valinin işlerine baktıklarından dolayı "vâlî'l-vülât" denildiği belirtilmektedir.

Büyük kâşiflikler sultan tarafından "erbâbü's-süyûf"tan idarî ve askerî işlerde kabiliyetli, güvenilir emirlere verilir. Sultan kendi siyasetine muhalif emirleri uzak kâşifliklere gönderirdi. Bazı kabiliyetli kâşiflere iki vilâyet birden tevcih edilebilirdi. Böyle kâşiflere "kâşifü'l-küşşâf" denirdi. Kâşifü'l-küşşâf'a getirilen ve melikü'l-ümerâ lakabıyla anılan emir, Mısır topraklarının bütün işlerine ve vezirin gördüğü malî işlere bakan üstâduddârlık pâyesinde olurdu. Yeni tayin edilen bir kâşif, görev yerine varınca Arap şeyhleri ve mukâtaa sahipleri tarafından törenle karşılanırdı. Bu durum onların devlete sadakatleri anlamına gelirdi. Tasarruf ettiği bölgede sultanın temsilcisi olarak bulunan kâşifin idarî, malî, adlî ve güvenlikle ilgili görevleri vardı. Kâşifler bölgelerinin bütün işlerini emir, kadı ve âyanların katıldığı özel meclislerinde hallederlerdi. Ayrıca topraklarla ilgili işlere bakmak, köprülerin muhafaza ve tamiri, köylerinin halkını teftiş etmek, "bellâsiyye" denilen görevliler vasıtasıyla mukâtaa sahiplerinden vergileri toplamak kâşifin başlıca görevlerindendi.

Memlûk sultanı her yıl bahar mevsiminde Mısır'ın her bölgesine mukaddem emirlerinden kâşifler tayin ederdi. "Hafir" denilen bu kâşiflerden bazıları Nil nehrinin taşarak götürdüğü toprağın düzeltilmesiyle meşgul olurdu. Bu kâşifler "kâşifü't-türâb" şeklinde adlandırılırdı. "Cüsûrû's-sultâniyye" adı verilen mirî köprüleri teftiş eden ve bunların yapım ve bakımı için mukâtaa sahiplerinden "mukarrerü'l-cüsûr" adıyla anılan vergileri toplayan görevlilere ise "kâşifü'l-cüsûr" denirdi. Toprak ve cisir kâşiflerinin işlerini kolaylaştırmak vilâyet kâşiflerinin önemli görevlerinden biriydi. Emirleri doğrudan sultandan alan kâşifler, olağan üstü durumlarda küçük bölgelerin idarecilerinden (vali) ve mukâtaa sahiplerinden alınacak hububatın miktarını, vergi ve harçları, sefer ihtiyacı için at ve develerden belirli miktarını devlet adına toplama hususunda tekliflerde bulunma hakkına da sahipti. Tasarruf ettiği bölgede halkı eşkıyanın saldırılarından korumak, huzur ve istikrarı sağlamak, şeyhülrapların tasarrufundaki mukâtaaları denetlemek kâşiflerin diğer görevleriydi. Kâşifler, bölgele-

rinde meydana gelen isyan hareketlerini önlemek için sultandan yardım talep ettikleri gibi küçük vali ve mukâtaa sahipleri de idarî, malî ve adlî krizlerle karşılaşmalarında kâşiflerden yardım isterlerdi.

XV. yüzyıl sonlarında ve XVI. yüzyıl başlarında kâşiflik görevi genellikle Memlûk emîrlerinin sultana sundukları hediyelere göre verilmeye başlandı. Bu şekilde görere getirilen kâşifler de verdikleri hediyelerin bedellerinin iki üç mislini tasarruf ettikleri mukâtaa ve evkaf gelirleriyle vilâyet halkından çıkarmaya çalışmaktaydılar. Bu durum vilâyetlerin idarî ve malî yapısını büyük ölçüde bozmuştur.

Osmanlılar Mısır'ı aldıktan sonra Memlûk Sultanlığı'nın iyice bozulmuş olan taşra teşkilâtını geçici olarak aynen korurken Kahire'ye bağlı vilâyet ve bölgelerin idaresini de Memlûklü kâşiflere bırakmışlardır. Ancak bir süre sonra Osmanlı hükümeti Vechûlbahrî ve Vechûlkublî gibi büyük kâşiflikleri daha küçük ünitelere bölerek Mısır'ın zaptı sırasında padişaha itaat edip Osmanlılar'a yardım eden Memlûk emîrlere verdi. Osmanlılar'ın ilk Mısır beylerbeyi olan Memlûk asıllı Hayır Bey zamanında Mısır'da vilâyet teşkilâtı değişmedi, fakat onun ölümü üzerine yerine getirilen Çoban Mustafa Paşa döneminde kâşiflerin şeyhûlaraplarla birleşerek isyan etmeleri sebebiyle birçoğu ortadan kaldırıldı, yerlerine güvenilir emîrlere getirildi. Mısır Valisi Hain Ahmed Paşa'nın Osmanlı Devleti'ne isyanından sonra vilâyetlerde urbânın çıkardığı huzursuzluklar devam ettiğinden buralardaki kâşifler azledilerek yerlerine Osmanlı sancak beyleri getirilmişse de bu değişikliklerden bir netice alınamamış, dört ay kadar sonra bunlar alınıp yerlerine tekrar kâşifler getirilmiştir.

Bu karışıklıkları düzeltmek üzere Mısır'a giden Vezîriâzam Makbul İbrâhim Paşa, yeni bir kanunnâme hazırlatarak Memlûk dönemindeki sistemi esas alıp vilâyetleri kâşiflikler şeklinde hem Memlûk hem de Osmanlı beylerine vermiş, ayrıca isyan halinde olan urbân için kâşifliklerden ayrı bölgelerde şeyhûlaraplık adıyla müstakil idarî birimler ihdas etmiştir (931/1525). Böylece kâşiflik bir mansıp olarak varlığını sürdürmüştür, fakat kâşiflerin yetkileri sınırlandırılmış ve tasarruf ettikleri bölgeler küçültülmüştür. Bu düzenlemelere göre Memlûk dönemindeki Vechûlbahrî Şarkıye, Kalyûb, Bilbis, Dekahliye, Garbiye, Menûfiye, Buhayre ve Katya olmak üzere sekiz kâşifliğe; Vec-

hûlkublî ise Cîze, Atfhiye, Üşmûneyn, Feyyûm - Behnesâviye ve Vahat adlı beş kâşifliğe bölünmüştür.

Osmanlılar döneminde kâşiflik görevi, Mısır beylerbeyi ve nâzır-ı emvâlinin seçtiği kişinin devlet merkezine arz edilmesi sonucu verilirdi. Mısır Kanunnâmesi'ne göre yeni kâşif, sâlyânesini "rûsûm-ı keşûfiyyet" adıyla tahsil edilen kâşiflik vergilerinden alırdı. Kâşifler, keşûfiyyet mansıbıyla birlikte vilâyetin bazı mukâtaalarını iltizamla tasarruf ederlerdi. Bazan mukâtaasıyla birlikte küçük vilâyet kâşifliklerini de üstlenirlerdi. "Ziyâde-i tahsîlât", yani daha fazla teklif eden çıkmazsa kâşifliklerin aynı miktarı iltizam edenlerden en güvenilir olana verilmesine özen gösterilirdi. XVI. yüzyılın ikinci yarısında tasarruf müddetleri bitmeden kâşiflikleri ellerinden alınıp daha fazla verenlere tevcih etme uygulaması kötü sonuçlar doğurmuş ve bundan vazgeçilmiştir.

Kâşifler, yeni bir padişah tahta çıktığında beratlarının yenilenmesi için küçük bir harç (cûlûs-ı hümâyun resmi) ödedikleri gibi XVII. yüzyılda, ilk tayinleri sırasında ve her yıl vazifelerinde bırakılmaları için de Mısır hazinesine "keşûfiyye-i kebîr" ve Mısır beylerbeyine "keşûfiyye-i sagîr" adları altında vergiler öderlerdi. 1092 (1681) yılında Mısır'da mansıp sahiplerinin ve kâşiflerin mîrî hazineye ödedikleri büyük kâşifliğin geliri 12.504.000 paraya, Mısır beylerbeyine ödedikleri küçük kâşifliğin geliri ise 10.000.000 paraya ulaşmıştı. Kâşifler bu meblağları toplamak için emîrlerin iltizamlarını iki üç katına çıkarırlar, emîrlere de kâşiflere verdiklerini, "tulbe ve külf" adları altında köylülerden tahsil etmeye çalışırlardı. Sâfi Mustafa Efendi *Zübdetü't-tevârih*'inde XVII. yüzyılda keşûfiyyet vergilerinin kaldırıldığını yazmaktadır. Bazı belgelerden bir sonraki asırda bu vergilerin 7.600.000 paraya düştüğü anlaşılmaktadır.

Osmanlı döneminde Mısır'da taşra idaresi esas olarak Memlûk kanunlarına göre sürmüştür, kâşiflerin görev ve yetkileri ise biraz sınırlandırılmıştır. Böylece kâşifler idarî, askerî ve kazâî görevlerini kendilerine mahsus bir mecliste görüşerek Mısır beylerbeyi ile nâzır-ı emvâlinin nezâretinde yapmaya başlamışlardır. Tasarruf ettikleri topraklarda gereği gibi ziraat edilmesinden doğrudan sorumlu olan kâşifler uhdelerindeki köylerin nehir sedlerini zamanında onartmak, Nil'in taşmasından önce köylülere ekilecek araziyi

hazırlamak, vergileri köylülere zor durumda bırakmadan tahsil edip eksiksiz olarak hazineye teslim etmekle de yükümlü idiler. Bu görevlerinde ihmali görülen kâşifler nâzır-ı emvâl vasıtasıyla teftiş edildikten sonra cezalandırılırdı. Görevlerinde başarılı olanlar ise mükâfatlandırılmak üzere beylerbeyi ve nâzır-ı emvâl tarafından devlet merkezine arz edilirdi.

Bölgelerinde emniyeti ve asayiş tesis etmek, şeyhûlaraplık mukâtaalarında devlet otoritesini yerleştirmek, ekilen toprakları ve yolları urbân saldırılarından korumak ve köylerdeki çatışmaları önlemek Osmanlı döneminde de kâşiflerin önemli görevlerindendi. Asayişle ilgili görevlerinde kâşiflere nöbetleşe olarak gönüllü ocağı askerlerinden bir birlik yardım ederdi. Bu askerler, bölgenin muhafazasından başka vergi kâtipliği ve tahsili gibi hizmetleri de görürlerdi. Kâşifler ayrıca tasarrufları altındaki bölge halkından, yürürlükte olan kanun gereğince kadı fetvasıyla idama mahkûm olanları cezalandırdıkları gibi şeyhûlaraplar da karışıklık çıkaranları kâşifler vasıtasıyla cezalandırırlar, eğer bunlar devlet görevlisi ise beylerbeyine havale ederlerdi. Kâşiflerin görevleri genelde sivil olmakla birlikte bazan askerî de olabilirdi.

XVIII. yüzyılda Mısır eyaletinin mahallî idaresi Garbiye, Menûfiye, Şarkıye, Buhayre ve Circe olmak üzere beş sancak beyliğine tâbi yirmi dört kâşifliğe ayrılmıştır. Aşağı Mısır'daki dört sancak Bilbis, Kalyûb ve Terrâne olmak üzere üç kâşifliği ihtiva ettiği halde devlete karşı sürekli huzursuzluk kaynağı olan Saîd urbânının güçlerini dağıtmak için Yukarı Mısır'da tek bir sancak yirmi bir kâşifliğe bölünmüştür. Bu asırda Mısır'ın çeşitli bölgelerinde, gelirleri Mısır beylerbeyine mahsus kâşiflik köylerinin işlerini görmekle mükellef olan kâşifler Mısır sancak beylerinin tâbi ve memlûklerinden seçilirdi. Kâşiflik idarî ve malî bir müessese olduğundan bu dönemde Mısır'ın mâruz kaldığı istikrarsız durumların kâşifliklerin yıllık gelirlerini de etkilediği görülmektedir.

XVII. yüzyıl ortalarından itibaren Memlûk firkaları Mısır'da nüfuzlarını arttırarak sancak beylik ve kâşiflik mansıplarını kendi adamlarına tevcih ettirmeye çalışmışlardır. XVIII. yüzyılda Osmanlı idaresinin zayıflaması üzerine Mısır'ın idaresi Kâsimiyye ve Zülfikâriyye firkaları arasında paylaşılmış, daha sonra Kazdağlıyye (Kazdağlı) firkasının eline geçmiştir. Kava-

KÂŞİFLİK

İnalı Mehmed Ali Paşa'nın Mısır'a vali tayininden (1805) sonra kâşiflik müessesesi ilga edilmiş ve eyalet valilerce yönetilen vilâyetlere, 1826'da ise idarecileri memur olarak anılan memuriyetlere ayrılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 4, s. 224; nr.12, s. 276; nr. 22, s. 184, 340; nr. 24, s. 119, 322; nr. 26, s. 263; nr. 57, s. 216; nr. 59, s. 38; nr. 67, s. 124; nr. 75, s. 18; BA, İbnülemin, nr. 680; BA, KK, nr. 75, s. 1826; nr. 79, s. 204, 230, 355; nr. 90, s. 168; nr. 226, s. 36; nr. 229, s. 228; BA, MAD, nr. 4116, s. 69; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ*, IV, 24, 26-27, 64-66; Makrizî, *es-Sülûk*, Kahire 1970-71, I, 829; II, 296, 466, 657, 724, 752, 770, 850-852, 899-901, 910; Halîl b. Şâhin, *Zübde-tü Keşfi'l-memâlik*, Paris 1894, s. 128, 130; İbn Taşrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, IV, 481, 568, 574, 669, 678, 866-867; XIII, 75; XIV, 10, 174, 261, 346; XV, 301, 318; Hatîb el-Cevherî, *Nüzhetü'n-nüfus ve'l-ebdân fi tevârihi'z-zamân* (nşr. Hasan Habeşî), Kahire 1970-73, I, 119, 159, 359; II, 138, 285, 330; III, 376; İbn İyâs, *Bedâ'î'u'z-zühûr*, IV, 25, 47, 49, 99; V, 90, 139, 160; İbn Zünbül, *Târihu's-Sultân Selim Han ma'a's-Sultân el-Gavri*, Kahire 1278, s. 114; Sâfi Mustafa, *Zübdetü'l-tevârih*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2428, vr. 109^b-110^b; Diyarbekrî Abdüssamed b. Seyyidî Ali b. Dâvûd, *Nevâdirü'l-tevârih*, Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, Tarih, nr. 596, vr. 377^b, 398^{a-b}, 428^b vd.; Barkan, *Kanunlar*, s. 355, 360 vd., 375-377, 380 vd.; S. J. Shaw, *The Financial and Administrative Organization and Development of Ottoman Egypt: 1517-1798*, Princeton 1962, s. 15, 27-35, 52, 60, 62, 361; a.mlf., "Landholding and Land-tax Revenues in Ottoman Egypt", *Political and Social Change in Modern Egypt* (ed. P. M. Holt), London 1968, s. 91-103; Muhammed Remzî, *el-Kâmûsü'l-coğrâfi*, Kahire 1963, IV, 7, 15; Abdürrahîm Abdurrahman Abdürrahîm, *er-Rifû'l-Mısri fi'l-karni's-şâmin 'aşer*, Kahire 1974, s. 13-15, 114, 115; Seyyid Muhammed es-Seyyid, *XVI. Asırda Mısır Eyaleti*, İstanbul 1990, s. 38, 67, 82-83, 95-114, 133, 157-165.

SEYYİD MUHAMMED ES-SEYYİD

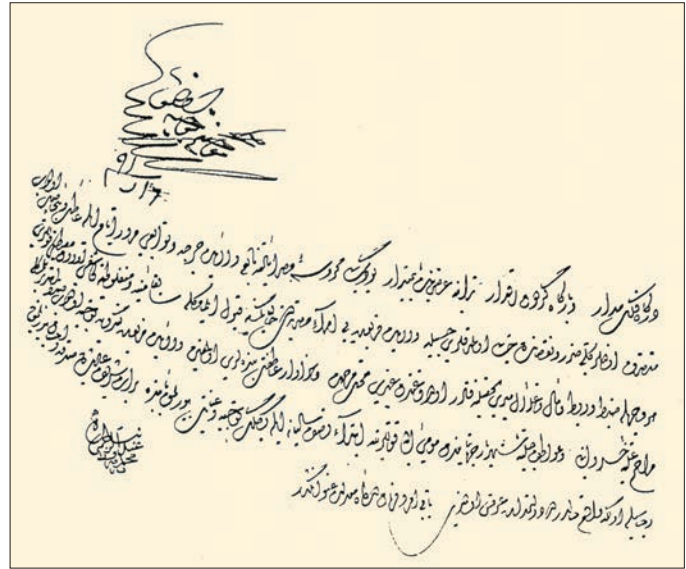
KÂŞİFÜLGİTÂ, Ahmed b. Ali

(أحمد بن علي كاشف الغطاء)

Kâşifü'l-gitâ' Ahmed b. Ali
b. Rızâ en-Necefî
(1875-1926)

Merci-i taklid Şii âlimi.

Necef'te doğdu. Burada ilim ve dinî önderlikle tanınan ailesinin diğer fertleri gibi dedesinin dedesi Ca'fer b. Hızır Kâşifülgitâ'nın lakabıyla anılır. İlk öğrenimini Necef'te gördükten sonra amcası Mûsâ b. Rızâ ile birlikte Sâmerrâ'ya gitti; uzun yıllar burada tahsilini sürdürüp memleketine döndü. Hocaları arasında Âgâ Rızâ Hemedânî, Ahund Molla Horasânî, Mu-

Mısır'da
Circe
vilâyetinin
Kâşif
Mustafa'ya
verilmesiyle
ilgili arz
(BA, İE, nr. 680)

hammed Kâzım Tabâtabâi Yezdî ve Mirza Hüseyin Halîl gibi âlimler bulunmaktadır. Özellikle dönemin tartışmasız Şii lideri olan hocası Tabâtabâi kendisine büyük değer verir, müctehid ve merci-i taklîd olduğunu belirterek dinî problemleri ve anlaşmazlıkları halletmesi için ona gönderirdi. Kâşifülgitâ, İran Meşrutiyet İnkılabı'na (1906) karşı çıkan bu hocasının yanında yer aldı ve 1919 yılında Tabâtabâi'nin vefatı üzerine Necef'te Muhammed Hüseyin Nâinî, Seyyid Ebül-Hasan İsfahânî ve diğer âlimlerin varlığına rağmen Irak kabilelerinin önemli bir kısmı, İran ve Afganistan'da bazı Şii kesimler tarafından merci-i taklîd olarak tanındı. Irak'ta Arap ve Fars asıllı Şii müctehidleri arasındaki liderlik yarışında İranlı Nâinî ve İsfahânî'ye karşı Arap Şii'leri'nin başında bulunan Ahmed Kâşifülgitâ 30 Haziran 1926'da Bağdat'ta vefat etti, cenazesi Necef'e götürülerek oradaki aile kabristanına defnedildi.

Eserleri. 1. *Sefinetü'n-necât* (Necef 1338, kardeşi M. Hüseyin Kâşifülgitâ'nın hâşiyesiyle birlikte 1355-1356, 1364). I. cildi ibadetlere, II. cildi akidlere dair olup Muhsin el-Garevî tarafından *'Aynü'l-hayât* adıyla Farsça'ya çevrilmiş ve kardeşi Muhammed Hüseyin Kâşifülgitâ'nın hâşiyesiyle birlikte basılmıştır (Bombay 1340-1341). 2. *Ahşenü'l-hadiş fi ahkâmi'l-mevâriş* (Necef 1341). 3. *Kalâ'idü'd-dürrer fi menâsiki men hacce va'temer* (Bağdat 1344; Necef 1343, 1367). 4. *Hâşiye (ta'lîka) 'ale'l-'Urveti'l-vüşkâ*. Hocası Tabâtabâi'nin eseri üzerine yazılmış bir hâşiye olup ilk cildi kardeşi Muhammed Hüseyin Kâşifülgitâ'nın hâşiyesinin başında yayımlanmıştır (Necef 1367). Ahmed

Kâşifülgitâ ayrıca Şeyh Murtazâ Ensârî'nin *Ferâ'idü'l-uşûl*'üne bir hâşiye yazmıştır (Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zerî'a*, VI, 153).

BİBLİYOGRAFYA :

Tebrizî, *Reyhânetü'l-edeb*, V, 23; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zerî'a ilâ teşâfi'i's-Şi'a*, Beyrut 1403/1983, I, 287; VI, 153; XII, 198; XV, 370; XVII, 162; a.mlf., *Tabakâtü a'lâmi's-Şi'a*, Meşhed 1404, I/1, s. 112; Muhammed Hırzüddin, *Ma'ârifü'r-ricâl* (nşr. M. Hüseyin Hırzüddin), Kum 1405, I, 88-89; Ca'fer Bâkir Âli-i Mahbûbe, *Mâzi'n-Necef ve hâziruha*, Beyrut 1406/1986, III, 126-130; M. Hâdî el-Emînî, *Mu'cemü ricâli'l-fikr ve'l-edeb fi'n-Necef hilâle elf 'âm*, [baskı yeri yok] 1413/1992 (el-Câmîatü'n-Necefîyyetü'l-kübrâ), III, 1036-1037; M. Mehdî el-Müsevî, *Ahşenü'l-vedî'a fi terâcimi eşeri müctehidi's-Şi'a*, Beyrut 1413/1993, II, 67-68; İshak Nakkaş, *Şi'atü'l-'Irâk* (trc. Abdülilâh en-Nuaymî), Dımaşk 1996, s. 41, 147, 158-159, 276-277, 280, 442.

AHMET ÖZEL

KÂŞİFÜLGİTÂ, Ca'fer b. Hızır

(جعفر بن خضر كاشف الغطاء)

Kâşifü'l-gitâ' Ca'fer b. Hızır
b. Yahyâ en-Necefî
(ö. 1228/1813)

Merci-i taklid Şii âlimi.

1156'da (1743) Necef'te doğdu. Arap asıllı Benî Mâlik kabilesine mensup olan babası, Hille'nin Cenâce veya Cenâciye (Kanâkiye) köyünden Necef'e göç eden tanınmış bir âlimdi. Ca'fer burada ve Kerbelâ'da tahsil gördü. İlk eğitimini babasından aldıktan sonra Muhammed Mehdî Fütûnî, Muhammed Taki-i Devrakî, Muhammed Bâkir Vahîd Bihbehânî, Bahrülülûm-i Tabâtabâi gibi âlimlerin derslerini